

Ochrona zasobów genetycznych koni w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich

Iwona Tomczyk-Wrona

*Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy,
Dział Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt,
32-083 Balice k. Krakowa*

W Polsce istnieje długoletnia tradycja działań na rzecz ochrony zasobów genetycznych zwierząt. Już w latach 20. XX w. zapoczątkowano program hodowli zachowawczej konika polskiego, oparty na unikalnym systemie utrzymywania w rezerwacie leśnym, który zaowocował restytucją tej rasy.

Chronione rodzime rasy koni stanowią nie tylko żywe świadectwo polskiej myśli hodowlanej, ale są także nieodłącznym elementem rodzimego krajobrazu. Nowymi akcentami programów pomocowych Unii Europejskiej są między innymi: odnowa i estetyzacja wsi, w tym tradycyjnego dziedzictwa kulturowego, rozwój infrastruktury związanej z rolnictwem, turystyka wiejska, rozwój rzemiosła oraz przywracanie i utrzymanie tzw. krajobrazu kulturowego.

Hodowla rodzimych ras koni może wspomagać tworzenie nisz rynkowych, na przykład w zakresie tak obecnie modnych usług agroturystycznych. Na przykład, obecność koni do jazdy rekreacyjnej w takim gospodarstwie czyni ofertę bardziej atrakcyjną. Rozwój turystyki konnej daje szerokie możliwości znacznego wykorzystania dużej liczby koni. Promocja pod tym kątem przyniosłaby znaczące korzyści,

zarówno w zachowaniu rodzimych ras koni, jak i tworzeniu nowych rynków pracy.

W 1999 r. rozpoczęto prace nad Krajowym Programem Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt, którego nadrzędnym celem było zapewnienie, że różnorodność genetyczna zwie-



Konie huculskie

Hucul horses

fot. I. Tomczyk-Wrona

rząt gospodarskich, niezbędnych do produkcji żywności i dla rolnictwa, będzie zachowana obecnie i w przyszłości.

W maju 2000 roku Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi zaakceptował i skierował do

realizacji programy hodowlane ochrony zasobów genetycznych poszczególnych populacji, w tym dla konika polskiego i konia huculskiego. W 2005 roku ochroną zostały objęte również rasy koni małopolskich i śląskich.

Znowelizowane Programy ochrony zasobów genetycznych lokalnych ras koni zostały w 2004 r. zweryfikowane i po zaopiniowaniu przez Radę Naukową IZ - PIB – skierowane do realizacji.

Od 2005 r. realizacja programów ochrony zasobów genetycznych lokalnych ras koni jest wspomagana wyłącznie ze środków przeznaczonych na dofinansowanie programów rolno-środowiskowych, w ramach dotacji przedmiotowych dla różnych podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa.

W ramach działalności Instytutu Zootechniki - PIB, dotyczącej realizacji Programów ochrony, tworzony jest nowy Program ochrony zasobów genetycznych dla koni rasy wielkopolskiej.

Wymagania ogólne dotyczące ubiegania się o przyznanie pierwszej płatności

1. Posiadanie co najmniej jednohektarowego gospodarstwa rolnego i stosowanie zasad zwykłej, dobrej praktyki rolniczej;
2. Posiadanie co najmniej 3 klaczy, wpisanych do księgi głównej, jednej z ras chronionych zakwalifikowanych do programu ochrony;
3. Poddawanie klaczy ocenie wartości użytkowej, zgodnie z zapisami programów hodowlanych dla poszczególnych ras;
4. Realizowanie programu ochrony, w tym szczególnie: krycie klaczy ogierami z puli ogierów wskazanych przez prowadzącego księgę;
5. W każdym dwóch kolejnych latach objęcia programem - uzyskanie od klaczy odchowanego do wieku dwóch miesięcy źrebięcia, ocenionego w 20-pkt. skali na co najmniej 14 pkt.

Lokalne rasy koni objęte ochroną zasobów genetycznych

2000 rok – akceptacja przez MRiRW programów dla konika polskiego i hucuła;

2005 rok – akceptacja programów dla koni małopolskich i śląskich.

Wymagania szczegółowe dla klaczy uczestniczących w programie ochrony

Klacje ras: huculskiej i konik polski

1. Potwierdzone pochodzenie po obojgu rodzicach za pomocą badań markerów genetycznych przeprowadzonych w upoważnionych do tego celu laboratoriach (Chorzelów, Poznań);
2. Spełnione warunki wpisu do ksiąg zgodnie z programami hodowlanymi dla tych ras.

Klacje rasy małopolskiej

1. Wpis do księgi głównej i pochodzenie od co najmniej dwóch pokoleń przodków rasy małopolskiej lub ras biorących udział w jej tworzeniu;
2. Zbonitowanie na co najmniej 75 pkt. w skali 100-pkt., w tym za typ co najmniej 13 pkt.;
3. Pod względem rodowodowym:
 - pochodzenie po rodzicach wpisanych do ksiąg koni rasy małopolskiej (z wyłączeniem działu II), pełnej krwi angielskiej, czystej krwi arabskiej, czystej krwi angloarabskiej,
 - angloaraby z hodowli zagranicznej mogą występować w rodowodzie pod warunkiem, że nie będzie to więcej niż 2 przodków w 3. pokoleniu,
 - konie pełnej krwi angielskiej mogą występować w ilości nie większej niż 4 przodków w 3. pokoleniu,
 - ojcami klaczy, ur. po 1.01.2006 r., mogą być sprowadzone z zagranicy ogiery z dawnych rodów austro-węgierskich pod warunkiem, że nie posiadają w rodowodzie do 3. pokolenia przodków obcej rasy i uzyskały zgodę prowadzącego księgę na użycie w rozrodzie w populacji chronionej,
 - w 2. i 3. pokoleniu nie dopuszcza się koni innych ras poza wymienionymi.

Klacje rasy śląskiej

1. Wpis do księgi głównej i pochodzenie od co najmniej dwóch pokoleń przodków rasy śląskiej lub ras biorących udział w jej tworzeniu;
2. Otrzymanie co najmniej 14 pkt. za typ rasowy w 100-pkt. skali bonitacyjnej;
3. Pod względem rodowodowym:

- posiadanie w pierwszym pokoleniu przodków wpisanych do księgi koni rasy śląskiej,
 - posiadanie w drugim i trzecim pokoleniu przodków wpisanych do ksiąg koni ras: śląskiej, oldenburskiej (w starym typie, hodowanych w czystości rasy) oraz pełnej krwi angielskiej,
 - liczba przodków pełnej krwi angielskiej w trzecim pokoleniu jest ograniczona do dwóch.
3. Złożenie w terminie przewidzianym Rozporządzeniem MRiRW wniosku o przyznanie płatności rolno-środowiskowej (plan rolno-środowiskowy i Zaświadczenie) w biurze powiatowym Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Procedura ubiegania się o przyznanie pierwszej płatności rolno-środowiskowej w ramach pakietu G01

1. Posiadacz klaczy musi opracować plan rolno-środowiskowy przy pomocy upoważnionego specjalisty z Ośrodka Doradztwa Rolniczego;

Obowiązuje od 25 kwietnia 2006 r., zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 25 kwietnia 2006 r. (Dz. U. nr 75, poz. 521)

Warunki otrzymania Zaświadczenia

1. Posiadanie stada koni rasy lokalnej, objętego oceną wartości użytkowej, o liczebności co najmniej 3 klaczy tej samej rasy wpisanych do ksiąg;



Hucułka na koniku huculskim w Zelenem k. Żabiego (Karpaty Wschodnie)

A Hucul woman on a Hucul horse in Zelene near Zabi (Eastern Carpathians)

fot. archiwum

2. Posiadacz klaczy musi uzyskać Zaświadczenie o objęciu stada zwierząt ras lokalnych programem ochrony zasobów genetycznych, wydawane przez Instytut Zootechniki - PIB;
2. Zawarcie umowy dotyczącej realizacji programu ochrony zasobów genetycznych z Polskim Związkiem Hodowców Koni (podmiotem prowadzącym księgę).

Kwalifikacja stad i zwierząt do udziału w programie ochrony dokonywana jest przez Polski Związek Hodowców Koni/Okręgowy Związek Hodowców Koni i zatwierdzana przez Instytut Zootechniki po zaopiniowaniu przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych koni.

Kwalifikacja dokonywana jest w jednym terminie w danym roku kalendarzowym.

Tryb postępowania przy kwalifikowaniu stad oraz wydawaniu Zaświadczeń

1. Posiadacz klaczy, spełniających warunki uczestnictwa w programie ochrony, zgłasza je do właściwego dla miejsca utrzymania koni Okręgowego Związku Hodowców Koni, gdzie po weryfikacji klaczy otrzymuje potwierdzony Wykaz klaczy zgłoszonych do uczestnictwa w programie;
2. Posiadacz przesyła do Instytutu Zootechniki - PIB komplet dokumentów (termin przesłania do 15 czerwca każdego roku):
 - wniosek o wydanie zaświadczenia,
 - potwierdzony przez OZHK Wykaz klaczy zgłoszonych do uczestnictwa w programie (wykaz jest ważny 1 miesiąc),
 - kopie świadectw wpisu do księgi (przód i tył) każdej klaczy - uwierzytelnione przez OZHK,
 - kopie rodowodów (do 3. pokolenia) zgłaszanych klaczy (uwierzytelnione przez OZHK ksero z paszportu lub karty klaczy);
3. Wnioski posiadaczy klaczy zawierające komplet wymaganych dokumentów są sprawdzane przez koordynatora w IZ - PIB pod kątem spełnienia wymagań uczestnictwa w programie ochrony, a następnie przedstawiane do ostatecznej akceptacji Grupie Roboczej ds. ochrony zasobów genetycznych koni; termin rozpatrywania i akceptacji wniosków: do 30 czerwca każdego roku;
4. Koordynator w IZ - PIB przesyła do Posiadacza klaczy oraz do właściwego Okręgowego Związku Hodowców Koni zatwierdzone Wykazy klaczy zakwalifikowanych do programu ochrony; klacze, które nie zostały

zakwalifikowane, nie są obejmowane programem ochrony; termin wysłania zaakceptowanych Wykazów: 2 tygodnie po spotkaniu Grupy Roboczej, dotyczącym kwalifikacji klaczy i stad do programu;

5. Okręgowy Związek Hodowców Koni zawiera z Posiadaczem klaczy umowę dotyczącą realizacji programu ochrony zasobów genetycznych i przesyła ją do koordynatora w IZ - PIB;
6. Koordynator w IZ - PIB wystawia Zaświadczenie o objęciu stada zwierząt ras lokalnych programem ochrony i przesyła je do Posiadacza klaczy, a kopię do właściwego Okręgowego Związku Hodowców Koni; termin przesłania zaświadczeń: 14 dni od daty otrzymania podpisanej umowy.

Zadania w obrębie pakietu ochrony lokalnych ras koni realizowane są w cyklach rocznych od 1 marca do końca lutego następnego roku, za który to okres liczone są stany średnioroczne klaczy.

Średnioroczny stan klaczy ustala się co 12 miesięcy jako iloraz sumy liczby klaczy w pierwszym dniu każdego miesiąca (obliczonej przez okres 11 miesięcy) i liczby tych miesięcy (początek marca każdego roku).

Zaświadczenie o stanie średniorocznym wystawia Posiadaczowi klaczy Okręgowy Związek Hodowców Koni, przesyłając równocześnie kopię koordynatorowi w IZ - PIB. Posiadacz powinien utrzymywać w tym okresie wszystkie zakwalifikowane do programu klacze. Wprowadzanie dodatkowych klaczy lub zamiana możliwe są tylko po zakończeniu rocznego cyklu realizowanego zadania, po uprzednim ich zakwalifikowaniu do programu ochrony.

Jedynie w przypadku udokumentowanych przez urzędowego lekarza weterynarii zdarzeń losowych (padnięcie, ubój z konieczności) możliwe jest wprowadzenie w trakcie realizacji rocznego zadania nowych klaczy, po uprzednim ich zakwalifikowaniu.

Wyjątek ten dotyczy również klaczy młodych, które w roku realizacji zadania dostają licencję. Po przejściu całej procedury kwalifikacji mogą być objęte programem ochrony. Do stanu średniorocznego wchodzi od pierwszego dnia następnego miesiąca po dacie akceptacji Wykazu klaczy przez Instytut Zootechniki - PIB.

Procedura składania wniosków do ARiMR o kolejną płatność

Posiadacz klaczy zobowiązany jest przy składaniu do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wniosku o kolejną płatność do dołączenia zaświadczenia o stanie średniorocznym oraz kolejnego zaakceptowanego przez Instytut Zootechniki - PIB Wykazu klaczy zgłaszanych do uczestnictwa w programie (nawet jeżeli posiada te same klacze), ponieważ klacze kwalifikowane są co roku i co roku spisywany jest z Okręgowym Związkiem Hodowców Koni aneks do umowy. Termin akceptacji przez Instytut Zootechniki kolejnych wykazów: do 31 marca każdego roku.

Obecnie trwają prace nad objęciem programem ochrony zasobów genetycznych kolejnej lokalnej rasy: koni wielkopolskich. Trwają również starania o zmniejszenie liczby klaczy w stadzie do dwóch sztuk.



Zubrzyca Górna

fol. red.

- maść - wyłącznie maści myszatej z pręgą, bez odmian; maść o odcieniu od jasno- do ciemnomyszatego lub o odcieniu bułanomyszatym,
- pożądanym jest typ pokrojowy konia prymitywnego z obfitym uwłosieniem grzywy i ogona,
- dopuszczalne są mniej szlachetne głowy, niewielkie rozbieżności przednich kończyn i szablatość tylnych kończyn,
- w grzywie i ogonie dopuszczalne są jasne włosy.

Charakterystyka ras koni objętych programami ochrony zasobów genetycznych

Koniki polskie

Typowy przedstawiciel polskiej rasy koni małych, wywodzący się bezpośrednio od dzikich koni – tarpanów. Wzorzec biometryczny konika polskiego:

- wysokość w kłębie: ogiery i klacze od 130 do 140 cm,
- obwód klatki piersiowej: ogiery i klacze wartość min. 165 cm,
- obwód nadpęcia - mierzony na lewej przedniej kończynie pod stawem nadgarstkowym w jej najcieńszym miejscu: ogiery min. 17,5 cm, klacze min. 16,5 cm (z dokładnością do 0,25 cm),

Konie huculskie

Jedna z najstarszych ras koni opisanych w Polsce, ukształtowana we wschodnich Karpatach, w surowych warunkach górskich. Wzorzec biometryczny konia huculskiego:

- wysokość w kłębie: ogiery 135 do 145 cm, klacze 132 do 143 cm,
- obwód klatki piersiowej: większy o co najmniej 30 cm od wysokości w kłębie, zarówno dla ogierów, jak i dla klaczy,
- obwód nadpęcia - mierzony na lewej przedniej kończynie pod stawem nadgarstkowym w jej najcieńszym miejscu: ogiery 17 do 20 cm, klacze 16 do 19 cm (z dokładnością do 0,25 cm),
- maść - wszystkie maści za wyjątkiem dereszowatej, siwej i tarantowatej; pożądana pręga przez grzbiet

i przegowanie na kończynach; odmiany niepożądane. „...Najważniejszymi czynnikami w pokroju jest głębokość i krótkonożność. Przy ocenie należy zwracać baczność uwagę na głęboką i dobrze wysklepioną klatkę piersiową przy szerokiej przedniej piersi i silnym zadzie. Patrząc od strony przedniej, powinna dolna część przedniej piersi, dobrze spionowane przednie nogi i przestrzeń między kopytami tworzyć regularną figurę szerokiego prostokąta. Nogi powinny być krótkie o bogatych, bardzo dobrych stawach, krótkim i płaskim nadpęciu, bez tzw. podkroju po tylnej stronie nadpęcia nóg przednich, tylne nogi o szerokich stawach skokowych. Wymagana jest bezwzględna suchość przy wyrazistych ścięgnach.” (Pożądane cechy pokroju – M. Hollander).

Konie małopolskie

Rasa o określonym genotypie i fenotypie, podkreślającym odrębność i specyfikę polskiego angloaraba. Wzorzec konia małopolskiego:

- sucha konstytucja, długie linie, harmonijna budowa i orientalna uroda,
- szyja dość długa, najlepiej łabędzia,
- kończyny suche, łopatka długa i skośna, zad z wysoką nasadą ogona, kłęb dobrze zarysowany, grzbiet mocny,
- temperament żywy, charakter łagodny,
- preferowana maść gniada i siwa.

Konie śląskie

Rasa pochodząca w liniach żeńskich od miejscowych szlachetnych klaczy i od ogierów oldenburskich i wschodniofryzyjskich. Wzorzec biometryczny konia śląskiego - wymiary pożądane w wieku 3 lat:

- wysokość w kłębie: ogiery 160 cm, klacze 158 cm,
- obwód klatki piersiowej: ogiery i klacze 190 cm,
- obwód nadpęcia - mierzony na lewej przedniej kończynie pod stawem nadgarstkowym w jej najcieńszym miejscu: ogiery 23 cm, klacze 22,5 cm,
- maść - gniada, ciemnogniada, skarogniada, kara, dopuszcza się maść siwą, inne maści eliminują konia z hodowli.

Cechy pokroju konia starego typu: duże ramy wpisane w prostokąt, harmonijna budowa ciała z dosyć ciężką, kościstą głową, dopuszczony garbonosy profil. Dopuszcza się brak wyrazistego kłębu, z mocnym grzbietem i silnie związanymi łądzwiami, nerka proporcjonalnie długa, zad szeroki, łagodnie skośny lub prosty, dobrze umięśniony z niezbyt niską nasadą ogona. Klatka piersiowa szeroka i głęboka, łopatka dobrze umięśniona. Kończyny prawidłowo skątowane, stawy suche. Kopyta proporcjonalne do masy ciała.

Gatunek/Rasa Species/Breed	Liczebność populacji – Population size				Razem 2006 i 2007 Total
	I/1 2005	I/2 2006 1 X 2006	II/1 2006	III/1 2007	
Konie (razem) Horses (total)	1318	1343	230	294	1867
Koniki polskie Polish Koniks	261	235	65	55	355
Koniki huculskie Hucul horses	506	562	56	72	690
Konie małopolskie Małopolski horses	349	337	53	102	492
Konie śląskie Silesian horses	202	209	56	65	330

**CONSERVATION OF HORSE GENETIC RESOURCES
AS PART OF THE RURAL DEVELOPMENT PLAN**

Summary

The native breeds of horses included in the conservation programme are living proof of breeding success and an integral part of the Polish landscape.

In May 2000, the Minister of Agriculture and Rural Development approved breeding programmes aimed at conserving the genetic resources of different populations, including the programmes for the Polish Konik and Hucul horses. In 2005, Małopolski and Silesian horses were also included in the conservation programme.

Since 2005, the implementation of the genetic resources conservation programmes of local horse breeds has been supported exclusively by funds for agri-environmental programmes as part of specific subsidies for various entities carrying out projects for agriculture.

A new programme for the conservation of Wielkopolski horse genetic resources is being established as part of conservation programmes implemented by the National Research Institute of Animal Production.

The breeding of native horse breeds can support the creation of market niches, e.g. in the area of the now popular agri-tourism services. For example, the presence of recreational horses on agri-tourist farms makes their offer more attractive.

The development of horse tourism gives many opportunities for using large horse numbers. The relevant promotion would be of considerable benefit to the conservation of native horse breeds and to the creation of new labour markets.



Antonin

fot. red.